

УДК 336.14:339.543

DOI 10.33244/2521-1196.15.2019.127-133

О. О. Сластьоненко,
к.ю.н., доцент,
старший науковий співробітник,
Університет ДФС України
ORCID ID 0000-0002-7582-574x

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Стаття присвячена висвітленню одного з найактуальніших питань фінансової безпеки держави – наповнення бюджету. У статті розкрито сутність митних платежів, особлива увага приділена визначенню їхньої ролі у формуванні доходів державного бюджету та функцій митного оподаткування. Митні платежі розглядаються як найефективніший інструмент регулювання зовнішніх економічних зв'язків, які використовуються під час здійснення зовнішньоторговельної діяльності, і є важливим елементом податкової системи та гармонійно доповнюють у ній інші види оподаткування.

Ключові слова: фінансова безпека, митні платежі, мито, акцизний податок, податок на додану вартість, формування доходів державного бюджету, державна митна справа.

О. А. Сластененко. Таможенные платежи как важный источник наполнения государственного бюджета

В статье анализируется один из самых актуальных вопросов финансовой безопасности государства – наполнение бюджета. В статье раскрыты суть таможенных платежей, особое внимание уделено определению их роли в формировании доходов государственного бюджета и функций таможенного налогообложения. Таможенные платежи рассматриваются как эффективный инструмент регулирования внешних экономических связей, используемые при осуществлении внешнеторговой деятельности, и являются важным элементом налоговой системы и гармонично дополняют в ней другие виды налогообложения.

Ключевые слова: финансовая безопасность, таможенные платежи, пошлина, акцизный налог, налог на добавленную стоимость, формирования доходов государственного бюджета, государственное таможенное дело.

Метою статті є з'ясування сутності митних платежів з метою удосконалення нормативно-правового регулювання оподаткування товарів під час переміщення через митний кордон України.

Постановка проблеми. На сучасному етапі одним з найактуальніших питань фінансової безпеки нашої держави є наповнення бюджету. У цьому аспекті особливу увагу варто приділити визначенню змісту митних платежів та їх ролі у формуванні доходів державного бюджету. Сьогодні митні платежі розглядаються як найефективніший інструмент регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, які використовуються у разі здійснення зовнішньоторговельної діяльності, і є важливим елементом податкової системи

та гармонійно доповнюють у ній інші види оподаткування. Україна як суверенна держава самостійно створює власну митну систему і здійснює державну митну справу. Державна митна справа є складовою частиною зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності держави. Зі становленням України як незалежної держави особливого значення набуло забезпечення її економічної самостійності, невід'ємним елементом якої є державна митна справа. Економічна самостійність держави формується шляхом її фінансової діяльності. Важливим аспектом фінансової діяльності будь-якої держави, зокрема й України, є формування дохідної частини бюджету. Тому митні платежі виступають як одні із особливих важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та основне джерело наповнення дохідної частини Державного бюджету України. З моменту проголошення незалежності та прийняття першого Митного кодексу і до сьогодні Україна активно формує свою власну митну систему. Впродовж останнього десятиліття в Україні актуалізується застосування різноманітних митних інструментів, за допомогою яких забезпечується захист національних інтересів держави, основними серед яких є митні платежі. Однак корупція на митниці нівелює навіть ефективні заходи реформування системи.

Аналіз останніх публікацій. Питання дослідження митних платежів в українському митному законодавстві як однієї з основних складових дохідної частини бюджету країни, їх впливу на забезпечення митних інтересів та митної безпеки держави неодноразово ставали предметом дослідження таких учених і практиків, як О. Бакаєв, І. Бережнюк, О. Василик, С. Волосович, А. Войцещук, О. Гребельник, О. Годованець, П. Гончаров, А. Гуд, В. Дудчак, Ю. Іванов, М. Каленський, Н. Лубкей, О. Мартинюк, Ю. Оніщик, П. Пашко, М. Петренко, Д. Приймаченко, Т. Проценко, С. Терещенко та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням різних учених, варто зазначити, що питання справляння митних платежів та оцінка їхньої ролі в наповненні бюджету потребують подальшого наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною ознакою сучасного етапу економічного розвитку є швидке зростання обсягів міжнародних економічних контактів. Забезпечення ефективного розвитку економіки України потребує активної участі у світових інтеграційних процесах і поглиблення своїх зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з основних форм економічних відносин України з іноземними державами.

Митні платежі – найефективніший інструмент регулювання зовнішніх економічних зв'язків. Стан торговельних відносин в Україні значною мірою визначається її митною політикою, яка повинна бути спрямована на забезпечення та підтримку ефективності зростання обсягу експорту України, стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють експорт, врівноваження імпорту товарів з експортом.

Відповідно до Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) митні платежі входять до складу доходів бюджетної системи. Бюджетне законодавство розглядає митні платежі як податкові [3]. Зокрема, враховуючи зміст ст. 9, 29 БКУ, можна дійти висновку, що мито, податок на додану вартість, акцизний податок віднесені до податкових надходжень. Це поняття розкривається у Податковому кодексі України (далі – ПКУ). Відповідно до п.п. 14.1.113. п. 14.1 ст. 14 ПКУ «Митні платежі – це податки, що, відповідно до цього Кодексу або митного законодавства, справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на митні органи» [1]. Митний кодекс України не містить визначення категорії

«митні платежі». Натомість Митний кодекс України (далі – МКУ) наводить виключний перелік митних платежів, до якого входять: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [2].

Відповідно до ст. 9 ПКУ мито, податок на додану вартість, акцизний податок належать до системи загальнодержавних податків та зборів [1]. Водночас вони включені законодавцем до системи митних платежів. У зв'язку з цим можна констатувати, що дані платежі займають специфічне місце в системі доходів бюджетної системи.

ПКУ встановлено, що контролюючі органи є суб'єктами державного контролю щодо мита, акцизного податку, податку на додану вартість, які, згідно з податковим законодавством, справляються у разі ввезення (пересилання) товарів і предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони чи їх вивезення (пересилання) з них. Із цього випливає, що ввізне та вивізне мито, нарахування якого передбачено на об'єкти експортно-імпортних операцій, за чинним податковим законодавством, є одним із видів податків, тобто обов'язковим, безумовним платежем до бюджету відповідного рівня. Разом з податком на додану вартість (далі – ПДВ) і акцизним податком мито належить до загальнодержавних податків, отже, сплачується до Державного бюджету України.

Значна увага під час визначення сутності митних платежів приділяється дослідженню проявів їх функцій. Функції митних платежів є похідними від функцій податків. Проте єдиний підхід до визначення функцій митних платежів, як і податків, загалом відсутній. На думку С. Волосовича та Т. Ліпіхіної, митні платежі виконують такі основні функції: фіскальну, розподільчу та контрольну [4, с. 18].

За допомогою фіскальної функції формується частина фінансових ресурсів держави. Фіскальна функція забезпечує об'єктивні умови для утворення матеріальної основи функціонування суспільства. За її допомогою реалізується велика частина суспільного призначення податків, виявляються конкретні форми утворення грошових фондів держави, які забезпечують виконання покладених на неї функцій. Податки виступають основним (найважливішим) джерелом доходів бюджетів різних рівнів. При цьому митні платежі зараховуються до дохідної частини Державного бюджету України. Роль доходів від зовнішньоекономічної діяльності посідає одне з провідних місць у формуванні Державного бюджету України. В Україні особлива увага приділяється зовнішнім джерелам надходжень до державного бюджету, оскільки трансформаційні процеси в економіці, як правило, пов'язані із зрушенням податкових надходжень від внутрішніх джерел.

Розподільча функція митних платежів передбачає, що, здійснюючи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, держава розподіляє вартість валового внутрішнього продукту.

Як різновид розподільчої функції, можна розглядати регулюючу функцію митних платежів, оскільки держава, здійснюючи розподіл через елементи митних платежів (об'єкт, суб'єкт оподаткування, ставки митних платежів, митні пільги тощо), регулює вартість пропорції такого розподілу. Податкові пільги, їх диференціація дають можливість впливати на активність зовнішньоекономічної діяльності, структуру імпорту, динаміку структури національного виробництва, відповідний розподіл доходів. Застосування митних пільг забезпечує зменшення товарного дефіциту на внутрішньому ринку. Тим часом збільшення податкового навантаження на імпортні товари у певних розмірах є ефективним засобом протекціонізму та стабілізації платіжного балансу.

Виконання контрольної функції митних платежів має два аспекти. З одного боку, здійснюється контроль за відповідністю оподаткування зовнішньоекономічної діяльності чинному законодавству, з іншого – здійснюється контроль за відповідністю чинного податкового законодавства потребам суспільства.

Багато іноземних держав за допомогою використання митних платежів у своїй зовнішньоекономічній політиці вирішують ряд завдань, а саме:

- захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції (мити завжди погіршує конкурентні умови функціонування закордонних виробників на цьому ринку);
- забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору (митні платежі широко використовуються з метою поліпшення умов доступу національних товарів на закордонні ринки);
- підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень і витрат на території країни (митні тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);
- створення умов для прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів;
- раціоналізація товарної структури вивезення і ввезення товарів [5].

Сьогодні державна митна справа України активно розвивається у зв'язку з посиленням державної політики ринкової економіки та інтеграцією України у світове співтовариство відповідно до міжнародних вимог. У зв'язку з цим переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон має бути належним чином врегульовано з метою зменшення негативного впливу на економіку нашої держави. Для забезпечення фінансової незалежності і стабільності функціонування всіх державних інституцій, підтримки належних умов життя і достатнього економічного розвитку держава як особливий суб'єкт фінансово-грошових відносин отримує право на мобілізацію грошових коштів за перетинання митного кордону. Сам факт перетинання митного кордону обумовлює можливість отримання додаткових грошових коштів, які у подальшому розподіляються на забезпечення виконання державою своїх функцій. Митне оподаткування відіграє неоднорідну роль у регулюванні економічних і соціальних процесів у державі, оскільки уряд завжди має збалансовувати внутрішні й зовнішні інтереси країни.

Необхідно визначити фактори, які впливають на надходження митних платежів до державного бюджету. Як вказує Н. Лубкей, до факторів, які впливають на надходження митних платежів до державного бюджету, відносять фактори першого порядку (зовнішні) та другого порядку (внутрішні). Зовнішні фактори включають вартісний об'єм та структуру зовнішньоторговельного обігу, рівень податкових ставок, митні пільги, валютні курси та окреслюють потенційні можливості стосовно обсягів надходження митних платежів до бюджету. Внутрішні фактори відображають рівень організації митного контролю, тобто професійну підготовку працівників митниці, технічну оснащеність тощо. Таким чином, фактори другого порядку відображають ефективність реалізації існуючого потенціалу щодо мобілізації митних платежів до бюджету.

Найвагомішим серед факторів першого порядку є вартісний об'єм та структура зовнішньоторговельного обігу. При цьому більш важливим показником є загальний обсяг імпорту товарів, оскільки лєвова частка митних платежів, що надходять до Державного бюджету України, справляється саме з імпорту.

Фактори другого порядку, що визначають рівень надходження митних платежів до бюджету, пов'язані з організацією митного контролю та запобіганням порушення

податкової дисципліни. З метою підвищення показників надходження митних платежів до бюджету перш за все необхідно удосконалити організацію митного контролю за імпортними операціями: у процесі ввозу товарів на митну територію; під час розміщення товарів на митних ліцензійних складах; у разі здійснення митного контролю із застосуванням вантажних митних декларацій [6].

Згідно зі Звітом ДФС України з митних платежів до загального фонду державного бюджету 2018 року надійшло 338,8 млрд грн, що на 35,0 млрд грн, або на 11,5 відсотків, більше ніж 2017 року. Індикативні показники Міністерства фінансів України виконано з митних платежів на 98,6 відсотка. Ненадходження становили 6,7 млрд грн. За оперативними даними митної статистики, загальний зовнішньоторговельний обіг за 2018 рік становив 104,2 млрд дол. США. Імпорт товарів – 56,9 млрд дол. США та, порівняно з 2017 роком, зріс на 14,9 відсотків, або на 7,3 млрд дол. США. Експорт товарів становив 47,3 млрд дол. США та, порівняно з 2017 роком, зріс на 9,3 відсотків, або на 4,1 млрд дол. США більше попереднього року [7].

Митне оформлення товарів упродовж січня-жовтня 2019 року здійснювалось у таких митних режимах: імпорт – 19 504,40 тис. тонн; експорт – 937,34 тис. тонн; транзит – 66 016,55 тис. тонн. Товарообіг упродовж січня-жовтня 2019 року становив: імпорт – 174 045,74 млн грн; експорт – 21 111,41 млн грн [8]. Враховуючи, що відбувається збільшення імпорту, необхідно звернути увагу на контроль за сплатою митних платежів та повнотою їх надходження до державного бюджету.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз доходить висновку, що митні платежі займають значну питому вагу у податкових надходженнях державного бюджету. Забезпечення фіскальної функції залишається основним і найважливішим завданням, що стоїть сьогодні перед органами Державної митної служби України. Зрозуміло, що виконання бюджетних завдань залежить не лише від ефективної роботи органів у сфері державної митної справи, але насамперед від державної митної політики, її законодавчого забезпечення, загальноекономічної ситуації в державі, а також від боротьби з корупційними проявами на митному кордоні України. Іншими словами, результативність виконання органами Державної митної служби України бюджетних завдань залежить від ефективності побудови всієї митної системи, її збалансованості та адаптивності до циклічних коливань в економіці країни.

У результаті проведеного дослідження розкрито сутність митних платежів шляхом визначення особливостей їх адміністрування, запропоновано шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання оподаткування товарів під час переміщення через митний кордон України. Зокрема, доведено, що правові засади справляння митних платежів в Україні перебувають у стані реформування і потребують удосконалення й усунення протиріч та прогалин шляхом внесення пропозицій до законодавства України. Зазначено, що митні платежі – це обов'язкові платежі, встановлені митним та податковим законодавством, які справляються у зв'язку з переміщенням товарів, предметів через митний кордон. Однак визначення «митні платежі», яке подано у ПК України, а також перелік митних платежів, наведений у МК України, не можна вважати досконалими, оскільки митні платежі виконують як фіскальну, так і розподільчу та контрольну функції. З метою удосконалення контролю за надходженням митних платежів до бюджету вважаємо, що доречним буде внесення змін до Митного кодексу України шляхом визначення категорії «митні платежі – це обов'язкова плата, що стягується у встановленому порядку

уповноваженими органами з власників (або організації, що здійснює митне оформлення на підставі договору) переміщуваних товарів під час їхнього митного оформлення та в інших випадках передбачених законодавством України». Також вважаємо, що посилення митного контролю сприятиме значному зменшенню обсягів неврахованого імпорту та скороченню кількості випадків ухилення від сплати митних платежів. Типовими порушеннями щодо імпорту товарів виступають: недостовірне декларування їхньої кількості і ваги; декларування за кодом іншого товару, на який встановлено нижчу ставку ввізного мита; заниження митної вартості товарів. Оскільки Україна стала на шлях лібералізації митної політики, основним резервом збільшення надходжень митних платежів до бюджету на перспективу стане удосконалення організації митного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>
2. Митний кодекс України : від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page>
3. Бюджетний кодекс України : Закон : від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Волосович С. В. Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності : навчальний посібник / С. В. Волосович, Т. Д. Ліпихіна. – К. : Атіка, 2009. 288 с.
5. Гребельник О. П. Митна справа : підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 472 с.
6. Лубкей Н. Державна митна служба України: проблеми реалізації фіскальних та регулюючих повноважень / Н. Лубкей // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2009. – Вип. 1. – С. 126–135.
7. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік [Електронний ресурс] / Сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>
8. Дані митної статистики зовнішньої торгівлі України товарами за січень-жовтень 2019 року [Електронний ресурс] / Сайт Офісу великих платників податків ДФС України. – Режим доступу : <http://officevp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/392005.html>

REFERENCES

1. Tax Code of Ukraine № 2755-VI (2010, December 2), Verhovna Rada of Ukraine. – Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/> [in Ukr.].
2. Customs Code of Ukraine № 4495-VI (2012, March 13), Verhovna Rada of Ukraine. – Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page> [in Ukr.].
3. Budget Code of Ukraine № 2456-VI (2010, July 8), Verhovna Rada of Ukraine. – Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukr.].
4. Volosovych, S. V. & Lipikhina, T. D. (2009), *Opodatkuvannya zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti* [Taxation of international economic activity], Atika, Kiev [in Ukr.].

5. Hrebelnyk, O. P. (2014), *Mytna sprava [Customs]*, Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv [in Uk.].

6. Lubkey, N. (2009), «State customs service of Ukraine: the problems of implementation of fiscal and regulatory power», *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, No 1, pp. 126–135 [in Ukr.].

7. Report of the state fiscal service of Ukraine (2018), State Fiscal Service of Ukraine. – Retrieved from : <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf> [in Ukr.].

8. Customs statistics of Ukrainian international trade for goods for January-October (2019). – Retrieved from : <http://officevp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/392005.html> [in Ukr.].

Slastenenko O. O. Customs payments as an important source of the state budget revenue

The article is devoted to replenishing the state budget that is the topical issue at the current stage of the development of our country. Considering the fact that one of the conditions for the effective development of the state's financial security is the filling of the state budget, we believe that today customs duties should be considered not only as the most effective instrument for regulating foreign economic relations, but also as an important source of replenishing the state budget.

The purpose of the article is to find out the nature of customs payments in order to improve the legal regulation of goods in transit through the customs border of Ukraine.

The article describes the content of customs payments, special attention is paid to defining their role in the formation of the state budget revenues and functions of customs taxation. Customs payments are considered as the most effective instrument of regulation of external economic relations, which are used in foreign trade activity, and are an important element of the tax system which harmonize other types of taxation. It is determined that at the present stage in Ukraine the application of various customs instruments is being actualized, by means of which the protection of the national interests of the state is done. Among these instruments customs payments play a crucial role, but corruption at customs negates any effective measures of reforming the system.

As a result of the conducted research, we can conclude that customs payments occupy a significant share in the tax revenues to the state budget. Securing the fiscal function remains the main and most important task for the State Customs Service of Ukraine. However, fulfilling the budget tasks depends on not only the state customs policy, its legislation provision, economic situation in the country, but also on combating with corruption on the customs border of Ukraine. Otherwise, the results of the execution of the budget duties by the bodies of the State Customs Service depends on the efficacy of all customs system, its balance and adaptability to the cyclical fluctuations in the economy of the country. It is proved that the legal bases for customs payments in Ukraine are in a state of reform and require improvement and elimination of contradictions and gaps by submitting proposals to the legislation of Ukraine. In order to improve a control over the customs payments to the budget, it is proposed to add the amendments to the Customs Code of Ukraine by defining the category of “customs payments”. In our opinion, strengthening the customs control will contribute to a significant reduction in the volume of undocumented imports and to reducing the number of cases of customs payments evasion.

Key words: financial security, customs payments, duty, excise tax, value added tax, state budget, revenue generation, state customs.

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2019 року